

UTASÍTÁS

A'

M. ACADEMIAI KÖNYVTÁR'

TISZTVISELŐI' SZÁMÁRA.

BUDÁN,

A' MAGYAR KIRÁLYI EGYETEM BETŰIVEL.

1848.

Tudnivaló.

Az itt következő Utasítás az academiai könyvtári bizottmány' meghagyásából alulirt által készítettén, 's ugyane' bizottmány, valamint a' kis gyűlés által is jóvá hagyatván, az az illetőknek, magok' ahhoz tartása végett, hivatalosan kiadatni, azonkívül a' tagok' magánhasználatára sajtó alá is bocsáttatni rendeltetett.

Pesten, julius' 3. 1848.

Toldy Ferencz
acad. titoknok.

KÖNYVTÁRI UTASÍTÁS.

I. Fejezet.

A' m. academiai könyvtár rendeltetéséről.

1. §.

A' magyar academia' könyvtára főképp *az intézet' tagjai'* használatára van ugyan szánva; mindazonáltal a' tudományos közönségnek is meg fog helybeni használat végett nyitni, mihelyt lajstromainak állapota azt megengedendi.

II. Fejezet.

Az academiai könyvtár' alkatrészei 's egymáshozí viszonyai.

2. §.

Az academiai könyvtár két fő részre oszlik:

1) A' szorosan academiaira, melly egyes hazafiak' ajándékaiból, az országos törvény' rendeleténél fogva a' kormány' útján érkezett új nyomtatványokból, 's az academia' vásárlásaiból áll; 's ehhez képest az academia' bélyegét viseli;

2) A' gróf Telekies' alapító ága által felajánlt könyvtárból, melly az alapítványlevél' értelmé szerint külön szekrényekben van felállítva.

3. §.

Kezelés és használás' dolgában e' két alkatrész ugyanazon elvek szerint kormányoztatik; egyedül a' csere-ügyre nézve forogván fen külön, a' magok' helyén meghatározott, viszonyok (42. §.).

III. Fejezet

A' könyvtár' fentartásáról és biztosításáról.

4. §.

A' könyvtári személyzet első, és soha szem elől nem tévesztendő gondja a' könyvtár' tartalmának elpusztulás, csorbulás, romlás és károsítás ellen biztosítása.

5. §.

Biztosság' tekintetéből semminemű okért és ürügy alatt *gyertyával* a' könyvteremekbe lépni nem szabad. Csak rendkívüli esetek szabadíthatnak fel e' tilalom alól, 's akkor a' legnagyobb vigyázat ajánltatik.

6. §.

Tűzveszély' alkalmával, akár a' könyvtáráépületben, akár annak közelében támadjon az, az egész személyzet rögtön megjelenik a' könyvtárban, 's ott célirányos intézkedés- és tettleges hozzálátással a' veszedelem és kár' elfordítására vagy kisebbítésére minden lehetőt elkövetni köteles.

7. §.

A' *por és férgek* a könyvtárak' veszedelmes ellenségei közé tartoznak. Folytonos gondjok leszen tehát a' könyvtárnokoknak arra, hogy az első, szorgalmas seprés és tisztogatás által eltávolíttassék, úgy hogy minden könyv évenként legalább egyszer tisztogató kézbe kerüljön; az utóbbiak az e tekintetben célirányosaknak talált szerek' alkalmazása által kiirtassanak, az új kötésekre nézve pedig a' könyvkötőnek czélszerű utasítása által a' lehetőségig megelőztessenek (*L. a Toldalékot*).

8. §.

A' *könyvek'* anyagi épentartásához tartozik a' *kötésekre* szorgos ügyelés is. Mindenek előtt

a) puha azaz foszlány, vagy épen póre kötés egyáltalában ne tűressék a' könyvtárban: ezek nem csak a' használás és tisztogatás, hanem visszatétel által is mind inkább romlodoznak. Azért a' csekélyebb becsü munkák, ha azok, mint péld. számos, a' szélesb értelemben vett magyar irodalomhoz tartozók, el nem mellőztethetnek: úgy nevezett félkemény táblát nyerjenek, vászon háttal; ha a' füzetek aprók, kevés ívekből állók, több ilyen egy kötetbe egyesíttessék, mi által nem csak fentartásuk biztosíttatik inkább, hanem a' könyvtári kezelés is tetemesen könnyíttetik. E' végre minden szakban illy *Vegyesek' Gyűjteményei* kezdessenek, mellyeknek egyes kötetei csupán rokon tárgyakat foglaljanak magokban, 's gyűjteményczímmel és kötetszámmal legyenek ellátva, hogy a' lajstromokban reájok könnyű szerrel történhessék hivatkozás.

b) Ugyanezért füzetekben és szállítványokban, bár kötve, megjelent folyó és más munkák minél előbb kemény táblájú kötetekbe egyesíttessenek.

c) A' közép vastagságu kötetek szilárd kemény kötetst, a' gyakrabban kézben forgó, a' marandóbb becsü munkák, kivált ha e' mellett vastagok és nagy rétüiek, bőrkötést nyerjenek, és pedig tartósság' tekintetéből vagy borju, vagy (a' nehéz kötetek és az atlaszi rétek) bagarjából. Fa táblák és kecske- v. juhbor jövendőre egyáltalában ki legyenek zárva.

d) A' romlodozó kötések' tatarozása jókor eszközöltessék, nehogy utóbb a' könyv' belső részei szenvedjenek, 's könnyű javítás helyett új kötésre legyen szükség.

e) Vannak olly állandó czikkei a' sajtónak (péld. naptárak, egyházi névkönyvek, directoriumok, egyesületi tárgyak, jelentések stb), mellyeket célirányosbnak látszik összekötés helyett *tárczában* őrizni, mik szinte gyűjteményczímet és kötetszámot nyernek; e' tárczák pedig úgy készüljenek, hogy tartalmok pornak kitéve ne legyen; tisztogatáskor pedig kinyíttassanak és illően kirázassanak, nehogy molyfészkekké váljanak.

f) Az illy apróbb nyomtatványok, míg elégséges számra gyűlnének, hogy aztán vagy egybekkel egy kötetbe, vagy egy tárczába foglaltassanak, ne rend nélkül összehányva, vagy összekötözve, hanem *ideiglenesen* szinte külön e' célra szánt *tárczák*- és szekrényekbe rendesen beiktatva tartassanak, hogy így az elszennyeződéstől, szakadozástól, elhányódástól megmenztessenek, sőt szükség' esetében könnyen meglelhetők és használhatók is legyenek.

g) Különös gond legyen az atlaszokra, abroszokra és nyomtatott képekre is, mik szükség nélkül se össze ne köttessenek, se össze ne hajtogattassanak, és szinte alkalmas tárczában őrzendők; a' nagyobb területű és becses lapok pedig vászonra felvonva iktattassanak be tárczáikba.

h) Eredeti oklevelek szinte alkalmas tárczában tartassanak, 's mennyiben rajtok pecsétek is előfordulnának, azoknak épségben megőrzésére nagy gond legyen.

9. §.

A' könyvtárnak szám szerint épségben tartása' tekintetéből először is minden a' könyvtár' bármely részéhez (l. 2. §.) tartozó könyvek, kéziratok, egyes abrosz-, rajz-, kép- és nyomtatott külön lapok, sőt az eredeti oklevelek is az academiái könyvtárbélyeggel, a' Teleki-könyvtárhoz tartozók azonkívül a' Teleki-bélyeggel is, a' címlap' hátulján 's a' könyv' végén, az eddig divatos módon, megjegyeztetnek.

10. §.

A' könyves teremekbe senki semmiféle ürügy alatt, valamelyik könyvtárnok' kíséretén kívül be ne bocsáttassék.

11. §.

Valamelly *helytelenség'* előfordultával, akár elhordás- vagy csonkítás-, akár károsításból álljon az, a' tettes nem csak azonnali visszaadásra vagy kárpótlásra szorítandó, hanem, ha a' könyvtári személyzethez tartoznék, 's a' tett rossz hitet tanusítana, a' kis gyűlésnek feljelentendő, hogy kérdésre vonathassék, sőt a' körülményhez képest bünhődjék is.

12. §.

A' szoros *rendtartás* egyik eszköze a' könyvkincs' biztosításának, mert e' nélkül az épségre felügyelés tetemesen nehezítették. E' végre

- a) minden könyv, használat után még az nap a' maga állandó helyére visszateendő.
- b) A' kevesbbé szembe tűnő helyeken is szint olly rend uralkodjék, mint egyebütt. A' vagy még beiktatandó, vagy kiselejtelt könyvek is illő rendben, az utóbbiak külön jegyzékbe is iktatva, tartassanak.

13. §.

Fő eszköze az épségre ügyelhetésnek minden darabnak *számtani helyhez-köttetése*, 's a' felállítás' rendét szorosan kimutató *helylajstrom*, melly leltáru és könyvtár-vizsgálati nélkülözhetlen kalauzusz szolgál. Szerkezetéről alább (az 57. §-ban) leszen szó.

14. §.

Szinte úgy teljes *leltár* vezetessék a' könyvtárhoz tartozó minden ingó bútorról, mellynek párja a' szolgánál is leszen; 's szerinte évenként egyszer minden tárgy számon kérendő, a' használhatlanná vált tárgyak kitörlendők, az újak, mihelyt hozzá járulnak, azonnal pontosan beiktatandók.

IV. Fejezet

A' könyvtár hasznosításáról.

15. §.

Hogy a' könyvtár biztosan és könnyen használtathassék, a' könyveknek

- a) czélszerű *felállítása*,
- b) *meglelhetése*, és
- c) *lajstromozása*, kívántatik.

16. §.

Minden *felállítás* jó, melly szerint a' kívánt könyvet bizton és hamar meg lehet találni; legjobb az, melly egyszersmind némi áttekintetét is engedi a' külön szakoknak. E' két fő tekintet a' tudományosztály 's némelly külön szakok (péld. ősnymatok, academiai iratok, magyar irodalom, atlaszok stb) szerinti felállítást javasolja, de úgy hogy az kelletinél részletesebb, vagy épen szorosan rendszeres, ne legyen. Ez osztályok és szakok' meghatározása egyébiránt a' könyvtár' mivoltától függ.

17. §.

E' mellett a' *külső csín* is tekintet érdemel. Ennél fogva a' rétek' illő elválasztása mennyire lehet megtartandó. Mind a' szépség, mind a' használhatóság azt javasolják, hogy legalább, mielőtt a' könyvek' számtani sora meghatároztatik, a' szebb külseű, testesebb, és újabb munkák az első, a' kevesbbé szép és ép régiebbek pedig, valamint a' vékonyabb füzetek, a' hátsó rendekbe tétessenek.

18. §.

A *vegyes apróságok' gyűjteményei*, akár szilárd kötetekben, akár tárczában legyenek egyesítve; valamint a' rajzok, képek és abroszok' tárczái, legalább jövődre, külön szekrényekben felállítandók.

19. §.

A' *kéziratok' gyűjteménye* külön osztályt képez. Ide számítandók az olly kötetek is, mellyekben kéziratok mellé nyomtatványok vannak kötve.

20. §.

A' *jelelés* három jegyből áll. Az első a' szekrény' számát, a' második a' polczét jegyzi kis betűkkel, a' harmadik a' kötet' számtani sorszámát, péld. 62. c. 16.

21. §.

A' tárczába rakott *futó darabok'* mindenike azon számmal láttatik el *zárjel* közt, mellyet az illető tárczában sora szerint elfoglal, péld. 62. c. 17. (3). E' sorszám kell hogy a' tárcza' belső tábláján találtató tartalomjegyzék' számával megegyezzék. A' lajstromban e' zárjeles sorszám' beírására szükség nincsen.

22. §.

Bármelly könyvtár' használatának lényeges és így nélkülözhetlen feltételei a' jól szerkesztett *czímtárak* (könyvczímsorok, könyvczímlajstromok, könyvlajstromok, catalogusok). Ezek' készítése tehát legfontosabb, egyszersmind pedig legnehezebb tisztét teszi a' könyvtári személyzetnek.

23. §.

Mindenek előtt, és minden igénybe vehető erővel, egy *alapczímtár* (Grundcatalog) készítendő, melly külön lapokon (czímmásolat, czímmás, Titel-Copie) az állomás' (Standort) 's a' tudományszak' kijegyzése mellett minden munka' címének lényeges részeit u. m. a' vezér sorokat, szerző' 's, ha van, kiadó' nevét, a' kiadás' számát (ha van), a' kötetszámot, a' rajzos melléletek' számát, helyét és évét, rétet és kötés' mineműségét foglalja magában. A' több vezérszó (Schlagwort) alatt kereshető cím ugyanannyi külön lapon forduljon elő, de csak a' cím' leglényegesebb szavaival, 's hivatkozással azon fő czímmásra, hol a' könyv' teljes leírása található. Ezen alapczímtár szorgalmasan folytatandó, folyton minden közbe jött változások' beiktatásával kiegészítendő, és betűrendbe helyhetve, saját tárczában, arra készült külön fiókos szekrényben és pedig egyedül a' könyvtárhivatal' belső használatára, a' leggondosabban eltartandó.

24. §.

Az alapczímtár, valamint a' könyvtár' mindennemű részleteire, úgy a' kéziratok' gyűjteményére is kiterjedjen.

25. §.

Az alapczímtár alapúl szolgál minden egyéb címtárakhoz. Az első mely ebből rovatos lapokon készíthető 's kötetekbe kötendő, az *egyetemes névczímtár* (Universal-Catalog), mely az alapczímtárnál rövidebben, de semmi lényegesnek ki nem zártával, szoros betűrendben, a' szerző' neve, 's illyennek nem léteiben a' vezérszó' sora szerint, minden a' könyvtárban és alapczímtárban létező egyes nyomtatott, metszett, és kézirati munkák' címzeit terjeszti elő, akár önállóan, akár másához kötve, vagy másba bekebelezve forduljanak azok elő, tehát, habár csak hivatkozálag, az idéző lapokon találatokat is.

26. §.

Az egyetemes névczímtár' elkészülte után egy *rendszeres címtár* készítése fogja a' tiszteket elfoglalni, mely ismét az alapczímtár' nyomán a' könyvtárnak ebben előforduló minden címeit szorosan tudományos rendszerben terjeszti elő úgy, hogy bármely tudomány és irodalmi szak' minden egyes ágai 's alágai, sőt nevezetesebb részei és főbb tárgyai, a' magok' helyén külön rovatokban elő legyenek terjesztve. Az e' végre megállapítandó tudományköri (encyclopaediai) rendszer mutatóként megelőzze a' címtárt; 's szerkesztésében a' könyvtár' sajátosságos mivolta, 's a' használatbeli könnyűség legyen a' két fő elv: minél fogva valamint egyfelől a' nagy általánosság, úgy másfelől nem kevesebb a' szerfeletti feltagolás, mely az átnézetet, sőt a' keresést is nehezíti, szorgalmasan kerülendő. Hogy itt is a' teljesség' kívánalma minél jobban kielégíttessék, az alapczímtár' idéző lapjain találatok címei is, bár szinte csak hivatkozálag, illető helyeikre besorolandók.

27. §.

Készen lévén az imént tárgyalt három fő címtár, azoknak szakadatlan folytatása, javítása és kiegészítése mellett, a' könyvtári tisztviselőket némely más, nem ugyan nélkülözhetlen, de a' könyvtár' használatosságát tetemesen előmozdító, *mellékes címtárak*' szerkesztése foglalkoztassa el, millyenek különösen:

- α) egy *egyetemes tárgymutató*;
- β) *kéziratok*' címtára;
- γ) *ősnymatok*' címtára; és
- δ) *hazai könyvtár*.

28. §.

Mindenek előtt egy teljes egyetemes tárgy-címtár (allgemeiner Realcatalog) helyett, mely használatosságával arányban nem álló roppant munkát és időt kíván, 's a' szükséges egységet ritkán tünteti elő; azon kívül különféle meglevő könyvészeti munkák által az újabb időkben jóformán nélkülözhetővé lett: gondja lesz a' könyvtár' előljárójának, hogy a' rendszeres címtárhoz (26. §.) egy minél teljesebb, betűrendes *tárgymutató* készüljön, mely minél rövidebb szerkezetben a' rendszeres címtárnak ne csak egyes címekre, hanem a' tudomány-szakokra, 's ezeknek a' rendszeres címtárban előforduló ágai- 's alágaira is utaljon. Hogy e' tárgymutatóba nevek (személy- és helynevek) is felveendők, a' mennyiben nagyobb kisebb munkák' tárgyai gyanánt fordulnak elő, magában értetik.

29. §.

A' *kéziratok*' címtára (catalogus codd. MSS.) az alapczímtár' nyomán, szabatos teljességgel, betűrendben terjeszt elő a' könyvtárban létező minden önálló kéziratot, akár kötetalakban

forduljon elé, és pedig külön magára vagy máshoz kötve, akár egyes levelekben, millyenek péld. a' hártýára írt eredeti oklevelek, mellyek arra rendelt tárczában kötetlenül tartatnak. Használatosságát nevelné nyelvek, írók 's leírók' nevei, úgy tudományszak, tárgy és kor szerint készült, ugyanannyi mutatók' hozzáadása.

30. §.

Különös érdemet szerezhethet magának a' könyvtárnok, mind a' könyvtár' dísze, mind a' tudomány' érdekében, a' kéziratár' részletes, kimerítő és critical leírásával, melly, czélszerűen szerkesztve, közzé teendő leszen.

31. §.

Az *ősnymatok' czímtára* (catalogus incunabulorum) minden a' nyomda' feltaláltatásától 1536-ig megjelent 's a' könyvtárban létező munkákat foglaljon magában, szinte az alapczímtár' alapján és szabatos teljességgel, de *évrendben*. Az év' kitétele nélkül megjelentek, második osztályként, egyedül betűrendben összeirandók. E' czímtár' becsét is emelendi a' nyelvek, írók és nyomtatók' nevei, úgy tudományszak és nyomtatáshely szerinti mutatók' hozzáadása.

32. §.

A' *hazai könyvtár* lajstroma (Catalogus rerum hungaricarum) legczélszerűbben tudományrendszeresen készül, 's így nem egyéb az egyetemes rendszeres czímtár' kivonatánál, melly mindazon munkákat foglalja magában, mik vagy (széles értelemben vett) Magyarországon jelentek meg, vagy magyarok által leíratnak, vagy végre Magyarországot illetik: ide értve a' külföldi munkákban előforduló, 's hazánkat illető nagyobb vagy érdekesb önálló értekezéseket 's egyéb czikkelyeket is. E' czímtárhoz egy teljes névmutató szükségkép hozzá csatolandó.

33. §.

A' mellékes czímtárakat kiegészíti végre a' *rajz- és táblaművek lajstroma*, mellyben

a) minden önálló rajz- és képmunkák felveendő, akár festőiek, természetrajziak, akár földiratiak, műtaniak legyenek, ha szöveg nélkül vannak, vagy a' szöveg egyedül felvilágosításul adatott mellék;

b) minden önálló, külön lapokat tevő képek (arcz-, táj-, történeti stb képek), rajzok, abroszok, ugyanannyi külön osztályban;

c) minden táblaalaku, metszett vagy nyomtatott munkák (hacsak egyes lapok volnának is), mik nem bekötésre készültek, 's ennél fogva külön címlappal nem bírnak; 's vagy felfüggesztve, vagy tárczába rakva tartatnak, vagy bár könyvalakban külön vagy többekkel együtt bekötve. Mind ezek az alapczímtár' nyomán szabatos rövidséggel lajstromoztatnak, és a' szokott vezérszó szerint betűrendbe foglaltatnak, azon megjegyzéssel, hogy az abroszok szerzőik' neve alatt is felhozandók ugyan, de hivatkozással az előadott tárgyra, mellynek czikkje alatt bővebben leíratnak; az arcz-, táj- 's egyéb olly képek is, miknél rendszerint inkább az előadott tárgy, mint a' művész érdekel, a' tárgyas vezérszó alatt íratnak le, a' művész' neve alatt hivatkozással csak azok említettven, mellyek a' művész' tekintetében is figyelem' tárgyai szoktak lenni.

34. §.

Az alapczímtárt kivéve, a' többi közöltethetik academiai taggal 's más a' könyvtárban megjelenő tudóssal is, teendő jegyzések- és kiírásokra, de mindenkor csak valamellyik könyvtárnok' felvigyázása mellett. Kiadni a' könyvtárból bármelly lajstromot szorosan tiltatik.

35. §.

Valamennyi címítárak- és mutatóknak tisztán, hibátlanul és jól olvashatólag kell írva lenniök.

36. §.

Szoros kötelessége a' könyvtárnokoknak a' külön címítárakat, a' jelen utasítás 's a' meghatározandó tudományköri rendszer szerint a' legnagyobb gonddal és pontossággal elkészíteni; 's valahányszor helymásítás, szaporodás vagy fogyás által változás esik, a' szükséges igazítás vagy beírás által a' címítárakat a' könyvtár' valóságos állapotával folytonos összhangzásban tartani.

V. Fejezet.

A' könyvtár szaporodásáról.

37. §.

Az academiái könyvtár' szaporodásának *forrásai* a' következők:

- a) Az ország' törvénye, melly szerint minden, Magyarországon megjelenő nyomtatványokból a' kormány' útján egy-egy ingyenes példány az academia' könyvtárát illeti.
- b) Egyesek' hagyományai és ajándékai.
- c) A' gróf Teleki-család' alapító ágának könyvvételei.
- d) Az ülések' javaslatai' nyomán tett vásárlások.
- e) A' könyvcseré.

38. §.

A' *hivatalos példányokat* illetőleg, a' könyvtárnoknak tisztében áll őrszemmel kísérni a' havi irodalom' menetelét, 's minden a' szokott úton be nem érkező hazai nyomtatványokról koronként jelentést tenni, hogy azok a' kormány által beköveteltethessenek. Ide pedig nem csak minden könyvek és röpiratok, de a' nyomtatott hivatalos irományok, végre a', bár szöveg nélkül megjelenő, mindennemű aczél-, réz- és könyvnyomtatványok is értetnek, és pedig, ha valamelyike ezeknek színezve is jelennék meg, színezett példányban.

39. §.

Ha valamely *hagyomány* vagy *ajándék* feltétlenül jutna a' könyvtárnak, az academiái titoknak azt előleges feljelentés nélkül is, illő nyugtatvány és ellennyugtatvány mellett átveheti, és a' könyvtárnoknak átszolgáltathatja; ellenben, ha azokhoz bizonyos feltételek kapcsolhatnának, mellyek felállítás és kezelés körül teherrel járnának, vagy jövőre alkalmatlanságot sőt aggodalmat szülhetnének: az átvétel csak a' kis gyűlés' hozzájárultával történhetik. A' darabonkénti ajándékokat a' titoknak veszi át, 's miután azokat a' legközelebbi öszves academiái kis gyűlésben bemutatta, a' könyvtárnoknak általadja.

40. §.

A *könyvvételt* illetőleg, minthogy e' könyvtár' fő rendeltetése az academia' és tagjai' tudományos szükségéit pótolni, a' kis gyűlés vagy könyvtárnok csak oly munkák' vásárlását fogja az elnökségnek ajánlani, mellyek' megvétele valamely tag által kéretik, 's ha e' munka más pesti könyvtárban nem léteznék. *Régi kéziratok* (codexek), kivéve ha nagybecsűek 's egyszerűs mind igen jutányosak, csak akkor vétessenek meg, ha Magyarországra nézve különös vagy történeti, vagy nyelvi és irodalmi értékkel bírnak. Újabb, kiadatlan kéziratok is, ha a' hazai érdekek tudományos becs és egyszerűség párosul, a' pénzerő úgy engedvén, megszerezhetők.

41. §.

Hiányos munkák’ kiegészítése és megkezdett munkák’ folytatása el nem mulasztandó, ha a’ már meglevőnek becsé a’ megszerzendőnek árával illő arányban áll. Így a’ becses de csonka kötetek’ (Defect) kiegészítése vagy teljességgel pótlása is folytonos figyelem’ tárgya legyen. Mi hogy annál biztosabban megtörténhessék, a’ *csonka* és *hiányos* munkákról egy külön emlékeztető könyv fog vitetni.

42. §.

A’ *könyvcserét* illetőleg, a’ könyvtárnok minden egyes esetben a’ kis gyűlésnek teszen jelentést, illetőleg javaslatot, mellytől függ a’ cserét elhatározni. Ha a’ kicserélendő könyv a’ Teleki-könyvtárnak részét tenné, a’ kis gyűlés’ határozata a’ Teleki-család’ képviselőjével fog a’ szükséges beleegyezés’ kinyerése végett közölni. A’ kicserélendő könyv’ bélyegére ugyanazon bélyeg megfordítva reá ütendő.

VI. Fejezet

A’ könyvtár használásáról.

43. §.

A’ könyvtárt, tagok ’s más a’ kis gyűléstől erre engedélyvel felruházott tudósok, helyben vagy otthon használhatják. A’ könyvtárnokok’ szoros kötelessége minden erre feljogosított olvasót megelőző szívesseggel fogadni, nekik a’ kellő felvilágosításokat teljes készséggel megadni, a’ kívántakat halogatás nélkül kézhez szolgáltatni.

44. §.

Felüti munkák, mikre a’ helyben dolgozásra folytonos szükség van, ki nem adathatnak a’ könyvtárból. Így *ritka munkák* sem, mik elveszés’ esetén nehezen lennének visszapótolhatók; és végre kéziratok. A’ két utóbbi rendbeliek mindazáltal kisgyűlési engedelemmel kiadhatók.

45. §.

Egyébféle munkát a’ társaság’ mindenik tagja kivehet nyomtatott térítvény’ aláírása mellett: de mindenkor csak egy hónapra, mellynek eltöltével azt visszaküldeni tartozik: szabadságában állván azt vagy azokat, ha időközben más tag nem jelentkezett reájok, ismét egy hónapra magához venni. Egyébiránt a’ kölcsönző a’ kivett könyveknek ép és sértetlen állapotban visszatérítésére, ellenkező esetben kárpótlásra, köteles. A’ hírlapokat és folyóiratokat illetőleg: az új számok mindenkor egy hónapig maradnak a’ folyóirati szekrényben kitéve; mellynek elmúltával azok is kikölcsönözhetők.

46. §.

A’ kölcsönzésekről egy külön *kölcsönkönyv* viendő, mellyben a’ kiadott könyv’ pontos bejegyzésén kívül, a’ kölcsönadás’ napja, a’ kölcsönvevő’ neve, ’s a’ visszatérítés’ ideje szorgalmasan beirandó. Ezen kívül egy, a’ kölcsönvevő’ kötelezettségét (a’ 45. §. értelmében) előterjesztő, nyomtatott térítvény, a’ kölcsönvevő által aláírva, saját arra rendelt helyen gondosan őrzendő, és csak vagy a’ könyv’ visszaadásakor, vagy a’ netalán ejtett kár’ megtérítése után az aláírónak visszaadandó.

47. §.

A’ könyvkölcsönzés a’ könyvtári szünidők alatt is foly, a’ heti szünnapokat mindazáltal ide nem értve.

48. §.

A' kölcsön adott könyvek a' könyvtárvizsgálatra a' könyvtárnok által bekövetelendők, és csak ennek elmúltával ismét kiadhatók.

49. §.

A' könyvtár az academiai szünhavakban egyedül hétfőn és pénteken áll nyitva 11-12-ig; az év' többi részeiben vásár- és ünnepnapokat kivéve mindennap 9-1 óráig.

VII. Fejezet

A' könyvtár belső kezeléséről

50. §.

Mihelyt valamely munka a' könyvtár' birtokába jutott, az mindenek előtt átvizsgálandó: teljes-e vagy hiányos, és csonka: az utóbbi esetben, ha a' könyv vétel vagy csere' útján érkezett, azonnal visszautasítandó, ha legfelsőbb kegyes adomány, rögtön jelentés teendő; ha hagyomány vagy ajándék' útján érkezett, 's a' kiegészítés' költségeit megérdemli, egy külön lajstromba (*hiányosak' lajstroma*) veendő és félre teendő, míg kiegészített; ha ezt nem érdemelné, a' *kiselejtezendők* közé teendő, 's ezek' lajstromába iktatandó leszen.

51. §.

Minden a' könyvtárba iktatandó példány elébb a' *járványi naplóba* (Accessions-Journal) iratik be. E' jegyzőkönyv' rovatai a' bal oldalon

- a) a' vétel' napja;
- b) a' vétel' tárgya a' címnek leglényegesebb szavai szerint, a' szükséges könyvészeti adatokkal 's a' megérkezett kötet vagy füzet' száma' kitételével;
- c) a' forrás, melyből a' könyvtárba került;
- d) az ár, azon czikkeknél t. i. melyek pénzen vétettek, vagy melyekre, bár csere' alkalmával, ráfizetések történtek. A' jobbik oldal' megfelelő hézagján feljegyzendő: mi történt a' könyvvel, 's hova tétetett el akár ideiglen, akár állandóan.

52. §.

Mihelyt valamely könyv a' könyvtár' állandó része lett, azonnal a' divatos *bélyeggel* ellátandó, ha szükséges, *bekötendő*, midőn bekötetett, az alapczímtárba, 's ennek nyomán valamennyi egyebekbe (25. 26. 27. §§.) *beirandó*, 's használás végett a' könyvtárba iktatandó. Kötetlen, vagy állandó kötet még nem nyert munkák se a' rendes czímtárakba, se magába a' könyvtárba be ne iktattassanak, hanem ideiglen saját szekrényben elteendő, 's így mind addig csak is a' járványi naplóban jelennek meg.

53. §.

A' könyvtár' számára vásárlott könyvek' árjegyzékeit a' könyvtárnok megvizsgálván, azoknak valóságos átvételét 's az árak' helyes kitételét neve' aláírásával elismeri; a' titoknok hasonlóképp megvizsgálja, a' kis gyűlés' ajánlatára elnöki engedellel történtek-e e' vásárlások, 's ezt szinte aláírásával bizonyítván, elnöki utalványozás alá terjeszti, mely után az illy árjegyzék a' pénztárnok által kifizettetik.

54. §.

A' kötetést illetőleg, zsinórmértékül szolgáljon mindenek előtt, hogy minden fényűzés és szükségtelen költség elkerültesse, 's az e részben felállított szabályok (8. §.) szorosan megtartassanak. E' mellett gondja legyen a' könyvtárnoknak a' kötések' szilárdságára, szabatoságára és csinosságára; 's e' részben a' könyvkötőt utasítani is fogja; másfelül olly mesterembert választand, kit munkája' jóságán kívül jutányossága is ajánl. Minden esetre a' könyvkötővel hosszabb időre kell az árak iránt előre megegyezni, de az egyezést a' szerek' ára' változásai miatt koronként megújítani. Egyébiránt a' *könyvkötői jegyzőkönyv* lesz viendő, mellybe az átadott mintapéldányok, valamint a' kikötött árak is, pontosan beirandók.

55. §.

A' járulványi naplón kívül egy *számvitelkönyv* is vezetendő, mellybe mind a' könyvtárusi és egyéb könyvvételi, mind a' könyvkötői kifizetett árjegyzékek bemásoltatnak, hogy mindenkor teljes világosságban legyen: a' lefolyt évben mi milly áron vásároltatott

56. §.

Felesleges munkák és kettős *példányok'* *eladása* csak egy erre felhatalmazott kisgyűlési bizottmány' hozzájárultával eszközölhető; ha az illyek nagyobb tömegre gyűlnének, azok, szinte a' nevezett bizottmány' befolyása alatt, árverésre bocsáttathatnak; a' befolyt pénz pedig az árverési jegyzőkönyv' hiteles másával együtt a' pénztárnoknak fizettetik be.

57. §.

A' könyvtárnak épségben és rendben maradása végett a' kis gyűlés évenként legalább egyszer vizsgálatot rendel, 's e' végre bizottmányt küld ki, mellynek elnöke a' titoknok; 's melly a' vizsgálat' eredményéről a' kis gyűlést tudósítja. Ennek szükséges feltétele egy pontos *helymutató* (Standorts-Catalog), melly egyszersmind *leltárul* is szolgál, 's a' könyvtár' minden egyes darabjait szorosan a' felállítás' rende szerint, röviden és csak lényeges könyvészeti adataival, terjeszti elő. Vizsgálatkor

a) minden netalán tapasztalando felállítási rendetlenségek orvoslandók;

b) a' lelt hiányok a' részletes vizsgálatok' alkalmakor tudomásul feljegyzendők, és csak, ha az egyetemes vizsgálatkor sem kerülnének elé, a' leltárba beirandók, 's ehhez képest valamennyi címterek kiigazítandók.

58. §.

A' könyvtárnál előforduló minden ügyekről egy rendes *hivatali jegyzőkönyvnek* kell vitetni, mellybe minden a' könyvtárhivatalhoz érkező írásbeli ügyek bejegyzendők, valamint azok is, mikre írásbeli ellátás következett. Különösen a' szaporodás- és fogyasztásra vonatkozó nevezeteseb történetek, a' nevezeteseb és terjedelmesebb könyvtári munkálatok' menetele, a' személyzetben történő változások, 's mindenek, mik a' könyvtár' történetére nézve némi érdekekkel bírnak, beiktatandók.

59. §.

Minden a' hivatali jegyzőkönyvben felhívott elnöki rendelések és ülési határozatok, úgy egyéb irományok, tudósítások, illő rendben 's lajstrom mellett elteendőek. Az elavult úgy, mint a' folyvásti használatban levő címterek 's egyéb ez utasítás' több helyein említett lajstromok és jegyzőkönyvek is részét teszik a' *könyvtárhivatali* levéltárnak, melly a' könyvtárnok' közvetlen őrsége alatt áll.

60. §.

Minden évben nagy gyűlésre a' könyvtárnok *hivatalos Jelentést* nyújt be, mellynek tárgyai:

- a) A' személyzet' változásai, mibenléte 's az intézet' irányában tanúsított viselete.
- b) A' könyvtár' állapotja, szaporodásának rendszeres kimutatása, a' szaporodás' forrásai' feljegyzésével, a' könyvtár' használatásáról szóló adatok, a' könyvtár körül történt mindennemű változások, véghez vitt munkálatok, 's minden a' könyvtárt érdeklő nevezetesb történetek.
- c) A' *butorleltár* változásai.

VIII. Fejezet

A könyvtári személyzetről.

61. §.

Az academiái könyvtár a' gr. Teleki-család' alapító ága által kinevezett *könyvtárnok*' gondjaira van bízva, ki az academiái elnökség által kinevezett *alkönyvtárnokkal* egyetemben a' könyvtár' épsége felett közös felelősség mellett örökös, a' könyvtárnoki munkálatokat intézi, 's az *alkönyvtárnokkal* együtt teljesíti; a' 49. §-ban kikötött napokon és órákon ezzel együtt jelen van; a' jegyzőkönyveket viszi 's az évenkénti Jelentést felteszi és aláírja.

62. §.

Midőn a szükség kívánja, a könyvtárnokok mellé a' titoknak egy *írnokot* rendel, ki az ezek által neki kiszabott munkálatokban 's tisztázásokban gondosan és lelkiismeretesen eljárni köteles.

63. §.

A' könyvtár' szorgalmas seprése, szellőztetése, 's az évenkénti könyvtisztogatás az academiái *szolga* kötelessége, ki e' részben a' könyvtárnokoknak teljes engedelmességgel tartozik.

TOLDALÉK

a' 7. §-hoz.

A' könyvek' épen tartásának első és semmi által nem pótolható feltétele azoknak szorgalmas *porozása*, melly így eszközöltetik: Mindenek előtt a' könyv kinyitván, erővel becsapandó többször, míg t. i. abból a' por egészen ki nem száll. Aztán annak a' tábla 's az előlap (Vorsetzblatt) közti hajlása, úgy a' könyv' metszése (Schnitt) egy, inkább lágy mint kemény, ecsetalakú kefével ki és megkeféendő (Az arany metszés csak puha ruhával megtörleendő). Végre a' könyv' egész külseje gyapjunemű ruhadarabbal megtörleendő, és pedig, ha a' (bőr)kötés nedvesnek, nyirkosnak, penészesnek tapasztaltatnék, mindaddig, míg az teljesen tisztának és száraznak nem mutatkozik. Mind a' por, mind a' nedvesség kedvez a' férgek' tenyészésének, 's az imént ajánlt gond ezek ellen a' *legbiztosabb óvó-, sőt gyógszer*.

Azonban e' gond sem képes mindig a' férgeket eltávolítani. T. i. mind a' könyvvállások' fájába, mind a' régi fatábla-kötésekbe gyakran belé esik a' szu (különösen a' *makacs furdancs*, ptinus pertinax Linn.). Mihelyt ez észrevétetik: ha a' polcz' deszkája nagyon meg volna vesztegetve, azt újjal kell pótolni; a' fa kötést pedig, ha bizonyos tekintetek nem ellenzik, eltávolítani; hol ez vagy nem szükséges még, vagy azt tenni nem akarjuk: nem csak a' sérelmes szekrény, hanem a' kötés is olajfirnásszal beeresztendő, mi a' romlást alkalmasan

megállítja. A' bőrkötést timsó-olvasztékkal vond be, 's jól ki hagyd száradni, mielőtt a' könyv a' maga helyére visszatétetik.

De már maga a' kötés körül szükséges jóeleve a' férgek' megelőzésére dolgozni. Mondatott hogy a' *fa* nagyon ki van téve a' furdancs' pusztításainak: azért abba könyvet kötetni épen nem kell. Helyét mindig jóféle *kéregpapiros* (Pappe, Pappendeckel) foglalja el; legjobb az angol; ennek hiányában a' legtömöttebb és keményebb választassék: de ez is, alkalmazás előtt, könyvkötői pörölylyel jól összeverendő, borítékja pedig, legyen az papiros, vászon vagy bőr: enyvvel jól reá ragasztassék úgy, hogy a' két felület közt sehol hézag ne maradjon, hanem a' két test teljes-egygyé válják.

A' borítékot illetőleg, a' *sima papiros* ugyan legkevesbbé van a' könyvférgek' rontásainak kitéve, hacsak szomszéd fa vagy bőr kötések, mellyek közé erősen beszorítatnak, nem vesztegetik meg: de a' gyakran használt, vagy igen vastag, nehéz, úgy a' becsesb munkáknak, tartósság' okáért erősebb boríték kell. A' *vászon*, ha olajfirnászba van áztatva, biztosan megvédi kívülről a' kötetet. Ennél erősebb a' bőr, melly azonban leginkább van a' könyvférgeknek, különösen a' *szűcs porvának* (dermestes pellio Linn.), kitéve. Ezt lehetőségig megőrizzük e' féregtől, ha minél keményebb bőrfajt választunk. Elsőséget érdemel e' részben a' *hártya* (pergamena); de ez költséges voltánál, úgy divatlanságánál fogva is, csak ritkán alkalmaztatván vagy alkalmazható lévén: a' nagyon gyakran használt, vagy nehéz, vagy nagy rétű, vagy igen becses munkáknál *bagarja*, hol pedig e' tekintetek kisebb mértékben jelentkeznek, legalább *borjubőr* alkalmazandó. 'S itt is a' könyvkötő gondosan megválaszsa a' jól cserzett, tökéletesen kiszáradt 's kemény bőroket, különben a' *szalonna porva* (dermestes lardarius L.) elébb utóbb belé esik. Megjegyzendő még, hogy nagyobb biztosításul, mielőtt a' könyv' háta megaranyoztatnék, ezt szalamiasóval vegyített tojásfejérrel kell bevonni. – Végre nagy becsű munkáknál tanácsos a' papiroskéreg' előlap melletti eresztékébe hártyaszeletet alkalmazni, melly a' kéreg' belsejéhez enyvezve 's az előlap által elfedve, eszközli, hogy a' táblában netán fészkelő pondró a' nyomtatványba könnyen át ne hathasson.

A' ragaszt illetőleg: a' könyvkötő ne dolgozzék *csirízzel*: ezt a' *kenyérporva* (dermestes paniceus L.) mód nélkül szereti. Mindenütt tehát, hol lehet, *enyvet* használjon; hol pedig a' csiríz el nem kerülhető, azt timsóval keverje.

Ezekén kívül minden kötet „szabad háttal” (mit hohlem Rücken) készüljön, hogy a' bőrboríték a' nyomtatvány' hátával közvetlen érintkezésbe ne jöjön.

Minthogy pedig mind a' fát, mind a' bőrt, mind a' csirizt megtámadó férgek, hol e' részekkel a' nyomtatvány érintkezik, ezt sem kímélik, sőt abba néha mély és kiterjedt lyukakat és folyosókat fúrnak, hogy ott tojásaikat lerakják; ezeken kívül a' *peneg* is (psorus pulsatorius Lin.) a' papirosban, bár kisebb, kárt teszen: a' *nyomtatvány*' lehető biztosítására a' következők szolgálnak. Minden könyv, vagy legalább a' puha, porhanyu papirosra nyomottak, 's a' nagyobbyszerű, drága, pompás, rajzos munkák' papirosa enyvesvízen huzassék által (planírozassék); melly célra igen tiszta fehér enyvét végy, 's abban ürmösfűt és timsót főzz. Azonkívül minden nyomtatvány jól sulykoltassék, hogy minden benne rekedt lég és hézag eltávolíttassék, 's a' papiros minél tömörebb és keményebb legyen.

Ha a' könyvkötő e' szabályokat híven követi, 's a' szükséges tisztán tartás sem mulasztatik el: bármelly könyvkincs, érezhető kár nélkül, századokig is fenttartható.